

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОЗОВОГО ТЕКСТУ ПОСТМОДЕРНУ НА МІКРОРІВНІ

Інна Руміга

Аспірант, кафедра англійської мови,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича (УКРАЇНА),
58012, м. Чернівці, вул. Коцюбинського 2,
e-mail: rumiga.inna@gmail.com

Іван Бехта

Доктор філологічних наук, професор,
кафедра англійської філології,
Львівський національний університет імені Івана Франка (УКРАЇНА),
79000, м. Львів, вул. Університетська 1, e-mail: ivanbekhta@yahoo.co.uk
UDC: 81'42

ABSTRACT

Rumiga Inna, Bekhta Ivan. Structural and Semantic Analysis in the Prose Text of Postmodern on a Micro Level.

The article reviews the microstructural organization of the English prose text of postmodern period. The main attention is concentrated on the analysis of stylistic expressive means based on the expansion of source model, i.e. repetition, enumeration, syntactic tautology, polysyndeton. The syntactic models sorted out due to the method of entire selection are calculated and described as the components of particular fictional code. Thus, the common and different features of author's preferences that convey the expressive coloring are described. The complex study of syntactic expressive means allow studying not only the ideostyle but also the tendencies of development of stylistic fictional text, its expressive syntax. We regard the expressiveness on the syntactic level as a quality of syntactic model for pragmatic strengthening and grammatical information. This study manifests that the usage of syntactic models based on the expansion principle in the prose literature foresees pragmatic effect strengthening and dynamics.

Key words: code of text, micro level, repetition, polysyndeton, enumeration, syntactic model, syntactic tautology, text.

Текстове полотно становить систему знаків, які передають зміст, не передбачений мовою-системою. Вивчення мови художнього тексту вимагає системного та філологічного підходу, що уможлиблює встановлення його естетичної цінності, а також декодування його функціонально-прикладного аспекту, тобто оповідної техніки [2]. Попри те, що в останні десятиріччя з'явилося чимало ґрунтовних праць (І. А. Бехта, І. П. Ільїн, Ж. Дерріда, Ж.-Ф. Ліотар, І. Хассан, Л. Хатчеон, У. Еко, Б. МакХейл), проблеми синтагматичної структури тексту потребують подальших системних розвідок, особливо декодування експресивного навантаження у англійських творах прози постмодерну.

Метою дослідження є системний аналіз і комплексна репрезентація алгоритму виразових засобів синтаксису, основаних на принципі експансії вихідної моделі в художньому тексті. Також за мету ставиться розмежування та опис об'єктивних та суб'єктивних факторів текстотворення англійського твору постмодерну.

Актуальність дослідження зумовлена вищезазначеними чинниками і полягає у потребі комплексного опису явища синтаксичної організації тексту. У зв'язку з цим, виникає низка питань, які потребують свого вивчення з урахуванням сучасного стану лінгвістичної думки. Увагу зосереджуємо на індивідуальному виборі, який відрізняється поміж інших літературних течій передовсім рівнем синтаксичної організації та семантичного наповнення.

Об'єктом дослідження є синтаксичні моделі експресивного характеру, ґрунтовані на принципі розширення вихідної моделі: повтор, перелічення, синтаксична тавтологія, полісиндетон в англомовних прозових творах доби постмодерну. **Предмет дослідження** – структурно-семантичний аналіз в експресивно-прагматичному полі англомовних художніх творів постмодерну.

Методами дослідження є дескриптивний, системно-типологічний, структурно-семантичний та структурний аналіз. Як допоміжний етап дослідницьких процедур у роботі використовувались прийоми класифікації та систематизації, а також кількісні підрахунки.

Матеріалом дослідження є синтаксичні моделі прозових англомовних творів постмодерну відібраних методом суцільної вибірки, авторами яких є найвідоміші представники (Х. Данмор, Е. Майклс, К. Шилдс, С. Берн, Л. Грант). Спільність вибору цих джерел полягає у вираженні стильового новаторства письменників через експериментування. Добір текстів зумовлений складністю та дискусійністю проблематики, пов'язаної з літературними напрямками у мовознавчій царині. До аналізу було залучено п'ять романів (загальний обсяг 1491 сторінка).

Говорячи про текст постмодерну, актуально враховувати, що між адресатом і адресантом існує мова-посередник, ця "мова в тексті і водночас мова тексту є **кодом тексту**" [9, с. 130]. Код постмодерну є технікою експериментального письма, яка характеризується власною структурою наповненою семантичною селекцією та художніми формами експлікації внутрішнього світу текстових комунікантів, тобто становить систему правил організації художнього тексту. Код постмодерну розуміємо, як систему преференційного вибору семантичних та синтаксичних засобів.

Основоположним принципом організації тексту постмодерну є поняття **нонселекції**, на якому наголошували Д. Фоккема, Д. Лодж, І. Хассан [14, с. 11]. Принцип нонселекції пояснюється нехтуванням свідомого вибору елементів, що відрізняються від обдуманних конструкцій представлених у творах модерну. При цьому "текст" розглядається як феноменологічна та аналітична категорія, що постулює звернення до суспільної функції мови як вихідного когнітивно-дискурсного пункту (О. М. Кагановська, В. А. Кухаренко, В. Г. Новикова, А. М. Приходько, В. Дресслер, Д. В. Фоккема, Б. МакХейл та ін.).

У свою чергу, автор-письменник є первинною текстотвірною категорією художнього тексту, який зумовлює конкретику його знакової структури і уможливорює сприйняття його образної системи. Потлумачення категорії автора є актуальним, полемічним і водночас перспективним аспектом сучасного літературознавства.

Вивчення синтаксичної будови тексту уможливорює встановлення його стилю та експресивних можливостей. Головною синтаксичною одиницею є речення, яке має певні відмінності між усною та письмовою моделлю, де останнє будується за чітко встановленими нормами, яких письменник переважно повинен дотримуватись. Проте на нормативні характеристики можуть накладатись індивідуально авторські преференції, а також додаткові: експресивні, композиційні, тематичні та інші навантаження.

Сучасна лінгвістика декодує речення як складний мовний знак, тернарна структура якого передбачає сукупність його формальної, смислової та комунікативної сторін, що уможливорює його вивчення як одиницю синтаксичного рівня, що співвідноситься з певною структурною схемою-інваріантом, яка задає безліч конкретних висловлень і характеризується змістовною, комунікативною й інтонаційною завершеністю [12, с. 517].

Варто зазначити, що розмежовують бінарний поділ синтаксичних виразових засобів ґрунтованих на експансії: розширення та ускладнення моделі. Розширення вихідної моделі здійснюється за такими наступними прийомами: *повторення компонентів (реприза)*, *перелічення однорідних членів речення*, *синтаксична тавтологія*, *полісиндетон*, до ускладнення належать прийоми включення в структуру *емфатичних конструкцій*, конструкцій з дієсловами інтенсифікаторами та вставними реченнями [10, с. 143]. У нашому випадку ми розглядаємо прийоми, ґрунтовані на принципі розширення, де *повтор* (repetition) потлумачуємо як повторення будь-якого члена речення, словосполучення, що розташований на

відчутній для експресивного навантаження відстані, *перелічення* (enumeration) – реалізується за допомогою повтору однорідних синтаксичних одиниць, *синтаксична тавтологія* (syntactic tautology) – повторення однакових за змістом та граматично-синонімічних одиниць в складі речення, *полісиндетон* (polysyndeton) – сполучення компонентів речення основане на полісполучниковому об'єднанні.

У ході дослідження виводимо таксономію видів повтору, де розрізняємо: 1) *прямий контактний повтор*; 2) *розширений повтор* (розширення додатковими компонентами); 3) *обрамлення* (framing) – повторення на початку і в кінці висловлення; 4) *повторення-підхоплення* – повторення кінцевого елемента на початку іншого висловлення; 5) *ланцюжковий повтор* – об'єднання декількох підхоплень.

На відміну від усної форми, у письмовій – використання повтору є навмисним, воно відіграє свідоме бажання митця. Так, Дж. Харріс вважає, що використання повтору є характерним у інтенції вираження брехні, щоб переконати співрозмовника в правоті сказаного [17, с. 467]. Однаковою є думка А. Бурштейну та В. Левіту, що “повтор є природним подразником мозку, тому його часто використовують з метою певного впливу” [15, с. 112]. Ми називаємо цей прийом “тактика впливу”, проте, конструкція не повинна бути великою, перенасиченою. Перенасиченість втрачає свій вплив, так само як і недостатня кількість.

Повтор розцінюється як одна з робочих функцій короткочасної пам'яті [6, с. 62]. Постулюється думка про те, що кожне повторення несе таку ж функцію, як і первинне введення того самого елемента в короткочасну пам'ять, тобто елемент при цьому вертається на згадку “цілим і неушкодженим”. Іншими словами, повтор активізує нагадування.

Слушною є думка, П. Нобілі, яка визначає повтор як дискурсивно-прагматичний маркер, що зв'язаний у мові з невмінням мовця висловити свою думку за допомогою різних мовних засобів і з його певним наміром, свідомим і продуманим, заснованим на отриманому індивідуальному життєвому досвіді, вихованні тощо. Вживання повтору залежить від рівня культури й освіченості мовця, його ідіолекту, під яким розуміються індивідуальні особливості стилю мови. Також мовознавець досліджує повтор на підґрунті двох аспектів: лінгвістичному та когнітивному. Взавши за основу критерій певної або часткової повторюваності елементів, розмежовується повтор і реформуляція. Під повтором мається на увазі повторення букв, звуків, слів, фразових сегментів, коротких висловлень, а повторення з модифікаціями лексичного або синтаксичного характеру розглядається як реформуляція.

Наступним стилістичним прийомом, який ми розглядаємо є перелічення, що передбачає повторення однорідних синтаксичних одиниць, основаних на процесі розширення моделі. До прикладу, (1) синтаксична модель з використанням контактного повтору передбачає вираження емоційно-змістової тональності висловлення, також передає протяжність події, наголошуючи на тому, що персонажу дуже важко подолати дистанцію, він є знедолений, але не здається і йде вперед.

У пасажі (2) демонструється модель з розширеним повтором, що виконує функцію уточнення та розширення змісту речення. Повторення кінцевого сегмента висловлення на початку іншого утворює модель повтор-підхоплення (3). Цей стилістичний прийом передбачає певне уточнення та створює своєрідну тональність.

I *ran and fell, ran and fell*. Then the river: so cold it felt sharp [22, с. 7].

I begged: If I can't rise, then let me *sink, sink* into the forest floor like a seal into wax [21, с. 8].

I sat near him while he wrote at his desk, contemplating forces that turn seas to *stone*, stone to *liquid* [19, с. 20].

У ході дослідження ми спіткнулись з питанням: чи не є повторення надмірною інформацією? Відтак, у працях О. М. Мороховського знаходимо твердження, що додаткові стилістичні значення, які виникають при використанні повтору є необхідним елементом емоційно-художнього впливу на адресата [10, с. 144].

Синтаксична тавтологія передбачає повторення тотожних за змістом та граматично-синонімічних одиниць в складі речення. Це стилістичний прийом характеризується надмірністю форми вираження, проте функціонує як конкретизація думки або уточнення (4).

Well, *Arthur, he* returned to America promising that he would be back four months later, to marry her [19, с. 15].

Аналіз дібраних одиниць пройшов верифікацію за математичними моделями та процедурами запропонованими В. І. Перебийніс у книзі Статистичні методи для лінгвістів [11] (табл. 1).

Таблиця 1.

Кількісна характеристика синтаксичних моделей, основаних на принципі розширення вихідної моделі в англomовному тексті постмодерну

	Роман	Роман	Роман	Роман	Роман	Всього
	H. Dunmore "A Spell of Winter" [1996]	A. Michaels "Fugitive Pieces" [1997]	C. Shields "Larry's Party" [1998]	S. Berner "A Crime in the Neighborhood" [1999]	L. Grant "When I lived in Modern Times" [2000]	
Типи синтаксичних моделей	Кількість	Кількість	Кількість	Кількість	Кількість	Загальна кількість
	%	%	%	%	%	%
Моделі з компонентами повтору						
Простий контактний повтор	18	11	32	12	17	90
	20 %	12, 22 %	35, 55 %	13, 33 %	18, 89 %	100,00 %
Розширений повтор	15	14	11	18	13	71
	21, 13 %	19, 8 %	15, 5 %	25, 35 %	18, 30 %	100,00%
Обрамлення	7	5	14	10	6	42
	16,67%	11,90%	33,33%	23,81%	14,29%	100,00%
Повтор-підхоплення	5	7	11	14	8	45
	11,11%	15,56%	24,44%	31,11%	17,78%	100,00%
Ланцюжковий повтор	4	11	7	3	10	35
	11, 43 %	31, 43 %	20 %	8, 57 %	28, 57 %	100,00%
Моделі з компонентами перелічення						
	10	8	5	13	3	39
	25,64%	20,52%	12,82%	33,33%	7,69%	100,00%
Моделі з компонентами синтаксичної тавтології						
	7	8	5	11	4	35
	20,00%	22, 86 %	14, 28 %	31,43%	11,43%	100,00%
Моделі з компонентами вираження полісиндетону						
	18	28	32	44	38	160
	11, 25 %	17, 5 %	20 %	27, 5 %	23, 75 %	100,00%

Результати проведеного дослідження у розрізі динаміки вживання синтаксичних моделей, основаних її експансії маніфестують той факт, що найчастотнішим є прийом полісиндетону, який передбачає полісполучникове об'єднання компонентів речення. Цей прийом слугує в першу чергу засобом рематизації. Процес розгортання мовленнєвого ряду надає конструкціям стилістичної значимості. Утім, найчастотнішим серед сполучників су-

рядності є сполучник *and*, що виконує функцію викладу подій на одній осі, створюючи при цьому ефект одночасності або послідовності, до прикладу речення, (5).

I fill my pockets *and* my hands with stones *and* walk into the river until only my mouth *and* nose, pink lilies, skim the air.

Мультиплікацію сполучників вважаємо технікою, що сповільнює виклад подій при цьому акцентуючи на складових елементах речення.

Отож, відстеження синтаксичної архітектури англомовного текстового полотна доби постмодерну дає можливість говорити про його своєрідність, про індивідуально-авторську преференцію, а також про текстовий код. Вживання стилістичних виразових засобів, основаних на принципі розширення вихідної моделі створює динамічність, темп, відокремлюючи та наголошуючи на головних сегментах речення. Результати дослідження вказують на те, що більшість авторів постмодерну вдаються до прийому розширення вихідної моделі за рахунок простого контактного повтору та полісиндетичного сполучення елементів речення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арнольд И. В. Стилистика. Современный английский язык : учебник для вузов / И. В. Арнольд. – 10-е изд. – М. : Флинта : Наука, 2010. – 384 с.
2. Бехта І. А. Дискурс наратора в англомовній прозі : [монографія] / І. А. Бехта. – К. : Грамота, 2004. – 304 с.
3. Горшков А. И. Русская стилистика. Стилистика текста и функциональная стилистика : учеб. для педагогических университетов и гуманитарных вузов / А. И. Горшков. – М. : АСТ : Астрель, 2006. – 367 с.
4. Еко У. Роль читача. Дослідження з семіотики текстів / У. Еко // Пер. з англійської мови М. Гірняком. – Львів : Літопис, 2004. – 384 с.
5. Ильин И. П. Постмодернизм. Словарь терминов / И.П. Ильин. – М. : ИНИОН РАН (отдел. литературоведения) – INTRADA, 2001. – 384 с.
6. Инфантова Г. Г. Очерки по синтаксису современной русской разговорной речи : пособие для спецкурса / Г. Г. Инфантова. – Ростов-на-Дону : РГПИ, 1973. – 133 с.
7. Кожина М. Н. Стилистика русского языка : учебник / М. Н. Кожина, Л. Р. Дускаева, В. А. Салимовский. – М. : Флинта : Наука, 2008. – 464 с.
8. Кухаренко В. А. Интерпретация текста: пособие для студентов старших курсов филологических специальностей / В. А. Кухаренко. – Винница : НОВА КНИГА, 2004. – 272 с.
9. Лукин В. А. Художественный текст : основы лингвистической теории. Аналитический минимум / В. А. Лукин // – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Издательство "Ось-89", 2005. – 560 с.
10. Мороховский А. Н. Стилистика английского языка / А. Н. Мороховский, О. П. Воробьева, Н. И. Лихошерст, З. В. Тимошенко – К. : Вища школа, 1991. – 272 с.
11. Перебийніс В. І. Статистичні методи для лінгвістів : Навчальний посібник / В. І. Перебийніс. – Вінниця : НОВА КНИГА, 2001. – 168 с.
12. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика : термінологічна енциклопедія / О. О. Селіванова. – Полтава : Довкілля – К., 2006. – 716 с.
13. Солганик Г. Я. Синтаксическая стилистика / Г. Я. Солганик. – М. : КомКнига, 2006 – 232с.
14. Fokkema D.W. The semantic and syntactic organization of postmodernist text / Fokkema D.W. // Approaching postmodernism. – Amsterdam : John Benjamins Publishing Company, 1986. – P. 81-98.
15. Fokkema D. Modernist Conjectures. A Mainstream in European Literature 1910 – 1940 / D. Fokkema, E. Ibsch. – N.Y. : St. Martin Press, 1988. – 330 p.
16. Lodge D. Modernism, antimodernism, postmodernism / D. Lodge. – Birmingham : University of Birmingham Press, 1977. – 293 p.
17. McHale B. Constructing Postmodernism / B. McHale. – N. Y. : Routledge, 1992. – 342 p.
18. Simpson P. Stylistics : Resource Book for Students / P. Simpson. – N. Y. : Routledge, 2004. – 247 p.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Berne S. A Crime in the Neighborhood / S. Berne : [a novel] – NY : Algonquin Books of Chapel, 1999. – 285 p.
2. Dunmore H. Spell of Winter / H. Dunmore : [a novel] – NY : Grove Press, 1996. – 313 p.
3. Grant L. When I Lived in Modern Times / L. Grant : [a novel] – UK : Penguin Books, 2000. – 260 p.
4. Michaels M. Fugitive Pieces / M. Michaels : [a novel] – NY : Vintage Books, 1997. – 294 p.
5. Shields C. Larry's Party / C. Shields : [a novel] – UK : Random House, 1998. – 339 p.